

UOT 37.01.

İlham Zöhrab oğlu Abbasov,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

RİYAZİYYAT TƏLİMİNDƏ FƏAL TƏLİM METODUNUN MEXANİZMLƏRİNİN TƏDRİSİ

Ильхам Зохраб оглы Аббасов,
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ИЗУЧЕНИЕ МЕХАНИЗМОВ ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ

İlham Zohrab Abbasov,
Azerbaijan State Pedagogical University

METHOD OF TRANSMITTING METHOD IN PHYSIOLOGY TRAINING MECHANISMS TRAINING

Xülasə: Məqalə ümumtəhsil məktəblərində fəal təlim metodunun tədrisi ilə bağlı məsələlərin həllinə həsr olunub. Göstərilmişdir ki, dərsin səmərəliliyi planlaşdırma dan asılıdır, planlaşdırma isə təlimin məqsədlərindən asılıdır, təlim məqsədləri 3 hissədən ibarətdir, tədris zamanı isə müəllim 4 suala cavab verməlidir.

Açar sözlər: fəal təlim, metod, təfəkkür, induktiv, tədqiqat, deduktiv

Резюме: В статье основное внимание уделяется преподаванию метода активного обучения в общеобразовательных школах. Было продемонстрировано, что эффективность урока зависит от планирования, а планирование, в свою очередь, зависит от целей обучения. Цели обучения состоят из трех частей. Автором отмечается, что в процессе преподавания учитель должен ответить на четыре вопроса .

Ключевые слова: интерактивное обучение, методология, мышление, индуктивные, исследования, дедуктивные

Summary: The article focuses on the teaching of the method of active learning in general schools. It has been demonstrated that the effectiveness of the lesson depends on planning, and the planning depends on the objectives of the training, the learning objectives are 3 parts, and the teacher should answer 4 questions during the course.

Key words: active learning, methodology, thinking, inductive, research, deductive

Fəal-interaktiv təlim - təlim prosesinin elə təşkili formasıdır ki, burada müəllim bilikləri ötürən rolundan imtina etməklə yeni bir vəzifəni - bələd-çi(fasilitator) vəzifəsini öz üzərinə götürmüş olur. Burada biliyin qrup və cütlərlə iş formalarından müntəzəm şəkildə istifadə etməklə axtarılıb tapılması ön plana çəkilir. Bu cür təlim texnologiyası ilə təşkil olunan dərslərdə əvvəlcə problemə istiqamət verəcək motivasiya yaradılır. Motivasiya problemə çıxaracaq məsələnin qoyulmasıdır. Onun nəticəsi tədqiqat sualı olur. Həmin tədqiqat sualı problemin həlli

yollarına dair ilkin fərziyyələrin irəli sürülməsinə şərait yaradır. Sonra həmin problemin araşdırılması üçün qrup işləri təşkil olunur. Hər qrup irəli sürülmüş fərziyyələrin doğruluğunu isbat etmək üçün mətn üzərində, bilik mənbələrinə nəzər salmaqla tədqiqat işlərinə cəlb olunurlar. Alınan nəticələr işçi vərəqlərində qeyd olunur. İşçi vərəqlərində işlər tamamlandıqdan sonra təqdimat mərhələsi gəlir. Hər qrup öz tədqiqatlarının yekunları ilə auditoriyanı tanış edirlər. Sonra təqdim olunan bütün işlər arasında rəhbərlik, əlaqələr yaradılır. Məlumatlar sistemə salınaraq

ümumiləşdirilir. Həmin ümumiləşmələr ilkin fərziyyələrlə müqayisə olunur və nəticələr çıxarılır. Bundan sonra biliyin tətbiqi mərhələsi gəlir. İşin gedişindən aydın olduğu kimi, fəal-interaktiv təlimdə şagirdlərdə məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün inkişafı qayğısına qalınır, təlim prosesinə tədqiqat xarakteri verilir. Təlim prosesində işgüzar iş mühiti, əməkdaşlıq şəraiti yaradıldığından iştirakçıların yüksək fəallığı təmin olunur.

İdrak fəallığının həm yaradılması, həm də saxlanması üçün xüsusi psixoloji mexanizmlər mövcuddur.

Mexanizm №1. Problemlə vaxtın yaradılması. Yuxarıda qeyd etdiyimiz şəxsiyyətə yönəlmiş təlim prinsipinə uyğun olaraq təlim prosesi yalnız şagirdin tədqiqatçı mövqeyinə, onun idraki maraqlarına əsaslananda səmərəli olur. Bu mövqeyi yaratmaq üçün mərkəzi təlim prosesi – tədqiqat olmalıdır. Hər tədqiqat işə, ilk növbədə, problemin qoyulmasından başlanır.

Fəal (interaktiv) təlim metodu təqdim edilən informasiyanın ziddiyyətli və yarımçıq olması səbəbindən əqli cəhətdən gərgin (problemlə) vəziyyətin yaradılmasına əsaslanır. Bu cür vəziyyətin yaradılması şagirdləri qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmaq yollarını axtarmağa sövq edir və bununla da onların təfəkkürünü fəallaşdırır. Bu da, öz növbəsində, şagirdlərdə idrak fəallığı yaradır, onların tədqiqat fəaliyyətini artırır.

Problemlə vəziyyət – məsələnin həllində ziddiyyətlərin, müxtəlif nöqtəyi-nəzərlərin və variantların mövcudluğunu ehtiva edən vəziyyətdir.

Mexanizm № 2. Dialoqun və əməkdaşlığın zəruriliyi. Problemin həlli zərurəti müxtəlif fərziyyə və baxışların nəzərdən keçirilməsini və ən optimal metodun tapılmasını tələb edir. Bu işə məhz təlim prosesinin digər iştirakçıları ilə fəal əməkdaşlıq prosesində ən effektiv şəkildə əldə oluna bilər. Buna görə mövcud təlim metodunu ifadə etmək üçün "problem" və ya "problem – dialoq" təlim kimi anlayışlardan istifadə olunur.

Mexanizm 3. Şagird - tədqiqatçı, müəllim-fasilitator. İdrak fəaliyyətinin fəallaşdırılmasının ən başlıca mexanizmlərindən biri – ənənəvi təlim sxeminin dəyişdirilməsidir, yəni: ona tədqiqat xarakteri verilməsi şagirdin biliklərin mənimsənilməsi prosesinin başlıca simasına, bərabər hüquqlu subyektinə çevrilməsidir. Bu da

təlim prosesində şagirdlərin və müəllimin mövqelərinin və onların funksiyalarının dəyişdirilməsi hesabına əldə oluna bilər. Şagirdin mövqeyi – "kəşf edən", "tədqiqatçı" mövqeyidir; o, gücü çatdığı məsələlər və problemlərlə üzləşərkən, bunları müstəqil tədqiqat prosesində həll edir. Bu zaman təlimin mühüm şərti qismində uşağın təlimin məqsədlərini şüurlu surətdə tərkib hissələrinə bölə bilməsi zərurəti çıxış edir: nəyi dərk etməli, nə üçün dərk etməli, nəyi öyrənməli, nə üçün öyrənməli, necə öyrənməli və bu hansı nəticələrə gətirib çıxara bilər (təlimin bəhrəsi necə olmalıdır). Müəllimin mövqeyi – "bələdçi" (fasilitator), "aparıcı"(istiqamət verən) mövqeyidir. Fəal təlim prosesində müəllimin biliklərə aparıcı yolda bir bələdçi kimi əsas funksiyası, təyinedici rolu fasilitasiya (ingilis dilində facilitation – əlverişli şərait yaratma) adlanır. Bu, müəllim liderliyinin yeni tipidir və o, müəllimlə şagirdin təhsil məqsədinə nail olmağa yönəldilmiş birgə fəaliyyətinə əsaslanır. Bu zaman müəllim şəxsiz nüfuz sahibi kimi sinif üzərində "ağalığ" etmir və özünü ondan yüksəkdə tutmur. Əksinə, o, sistemli, ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə şagirdlərlə əməkdaşlıq edir: problem-vəziyyəti təşkil edir, tədqiqat məqsədlərinin qoyulmasında şagirdlərə istiqamət verir, bunların həllində metodik köməklik göstərir, biliklərin əldə edilməsi və mənimsənilməsi yollarını öyrədir.

Mexanizm 4. Psixoloji dəstək: hörmət və etibar. Şagirdlərin fəal idrak mövqeyinin lazımı səviyyədə qalmasının zəruri şərti: müəllimin hər bir şagirdə mərhəmətli, hörmətçil, fərdi münasibətindən, sinifdəki mühiti xüsusi həssaslıqla duyulmasından ibarətdir. Müəllimin xeyirxah münasibəti, hörməti, şagirdləri olduğu kimi qəbul etməsi, onları daim dəstəkləmək meylidir, onların bacarıqlarına inam – bunların hamısı şagirdlərdə belə bir inamı möhkəmləndirir bilər ki, qarşıya qoyulmuş problemin həllində onun istənilən cəhdi yaradıcı fikir kimi qiymətləndiriləcək, ona ciddi və hörmətlə yanaşılacaqdır. Təlimin psixoloji mühitinin məhz bu şəkildə dəyişdirilməsi halında uğursuzluq qorxusu, inamsızlıq hissi aradan götürülə bilər və şagirdlərin idrak fəallığı dərəcəsi lazımı səviyyədə qoruna bilər.

Riyaziyyat təlimində fəal təlim metodu şagirdlərdə bəzi bacarıqları inkişaf etdirir:

- əməkdaşlıq etməyi;
- başqalarının fikrinə hörmətlə yanaşmağı;

- dinləmək qabiliyyətini;
- fikirləri təhlil etmək qabiliyyətini;
- öz fikirlərini dəqiq izah etməyi;
- tənqidi təfəkkürü;
- yaradıcı və məntiqi təfəkkürü inkişaf

etdirir.

Problemin aktuallığı: Məktəb təcrübəsi göstərir ki, fəal təlim metodu mövzusunda həm şagirdlər, həm müəllimlər müxtəlif çətinliklərlə qarşılaşır. Bu zaman fəal təlim metodunun araşdırılması aktuallıq kəsb edir. Riyaziyyatın tədrisi metodikasında elə təlim metodları vardır ki, müəllim bu metodlardan istifadə etməklə şagirdin tədqiqatçılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Fəal təlim metodu da onlardan biridir.

Problemin elmi yeniliyi: İlk dəfə olaraq məktəb riyaziyyat kursunda tədqiqat metodunda:

1. Fəal təlim metodu geniş şərh olunmuşdur;
2. Fəal təlim metodunun bütün üsulları şərh olunmuşdur;
3. Fəal təlim metodunun bütün üsullarının praktik və nəzəri əhəmiyyəti qeyd edilmişdir.

Nəticə: Məlumdur ki, müasir dövrdə təhsil sahəsində ciddi dəyişikliklər mövcuddur. Xüsusilə riyazi təhsil sahəsində ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. Bu dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək üçün yeni təlim metodlarını bilmək lazımdır.

Problemin tətbiqi əhəmiyyəti: Müəllimlərə, təhsilverənlərə şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün inkişafının imkan və yollarına dair metodik tövsiyələr verir.

Ədəbiyyat:

1. Əliməmmədov Rəşad. Riyaziyyat: Abituriyentlər üçün dərs vəsaiti. Bakı, 2013.
2. Veysova Z. Fəal interaktiv təlim: Müəllimlər üçün vəsait. UNİSEF.
3. İsmayılova S., Hüseynova A., Riyaziyyat: Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün dərslik. Bakı: Şərq-Qərb, 2014.
4. İsmayılova S. Riyaziyyat: Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün dərslik. Bakı: Şərq-Qərb, 2014.

Email: ilham.abbasov.95@mail.ru

Rəyçi: *ped.ü.elm.dok., prof.* A.S. Adıgözəlov

Redaksiyaya daxil olub: 25.10.2018